

Kai Selma pasakė naktį sapnavusi okapiją, buvome tikri: kažkas iš mūsų mirs – per dvidešimt keturias valandas. Beveik taip ir įvyko. Po dvidešimt devynių valandų. Mirtis kiek suvėlinusi įžengė pro duris tiesiogine prasme. Suvėlino, nes gal dvejojo iki paskutinės akimirkos.

Selma okapiją per gyvenimą buvo sapnavusi tris kartus, ir kiekvieną kartą kas nors mirė, tad buvome tikri: okapija sapne ir mirtis neatsiejamos. Mūsų protas taip veikė. Jis tuoj tvirtai susiedavo pačius paskiriausius daiktus. Tarkim, kavinį ir batraištį arba depozitinius butelius ir baltegles.

Tam ypač tiko Optiko protas. Įvardiji Optikui du nėmaž nesusijusius dalykus, ir jis iškart artimai juos sugiminiuoja. Ir dabar ne kas kitas, o Optikas teigė, kad tas paskutinis okapijos sapnavimas tai jau tikrai niekam nelems mirties, kad mirtis ir Selmos sapnas visiškai nesusiję. Bet mes žinojom: Optikas išties tuo tiki. Pirmiausia Optikas.

Ir mano tėvas manė, kad visa tai negirdėta paikystė, kad tie mūsų prietariai tik dėl to, kad į gyvenimą įsileidžiame per mažai pasaulio. Vis sakydavo: „Daugiau pasaulio įsileiskit.“

Griežtai sakydavo, pirmiausia Selmai – prieš tai.

Po to – labai retai.

*

Okapija – neįtikimas gyvūnas, daug neįtikimesnis už mirtį, net pažiūrėti ten niekas nesusiję: zebro kojos, tapyro pasturgalis, rūdžių spalvos žirafos liemu, stirnos akys ir pelės ausys. Okapija visiškai nepatikima – tikrovėj ne ką labiau nei pragaištingame vestervaldietės sapne.

Oficialiai okapija tik prieš aštuoniasdešimt dvejus metus buvo atrasta Afrikoje. Ji – paskutinis žmogaus atrastas stambus žinduolis; taip bent jau manoma. Turbūt taip ir yra, nes po okapijos kas dar galėtų būti. O gal okapiją jau kas nors neoficialiai buvo atradęs daug anksčiau, bet žvelgdamas į ją pamanė: sapnuoju, o gal proto netekau, nes išvysti okapiją, juolab staiga, netikėtai, tai visiškai tas pat, kaip ją susapnuoti.

Okapija nė neatrodo lemianti pragaištį. Ji nė negali atrodyti pragaištinga, net ir stengdamasi, nors, kaip žinoma, tai daro retai. Net jei Selmos sapne aplink okapijos galvą sukuriuoja varnos ir pelėdikės, – taigi nelaimės pranašės, – ji vis tiek atrodo labai romi.

Selmos sapne okapija stovėjo pievoje netoli miško, laukų ir pievų plote, vadinamam Apuokžeme. Apuokžemė – tai Pelėdų miškas. Vestervaldo žmonės daug ką pasako kitaip, trumpiau, – kalbėti, pasakotis jie nelinkę. Okapija buvo visiškai tokia kaip iš tikrųjų, ir Selma visiškai tokia kaip iš tikrųjų, taigi kaip Rudis Karelas*.

Selmos ir Rudžio Karelo visiško panašumo mes, keista, nė nepastebėjom; po kelerių metų mums tai pasakė atvykėlis iš kitur. Ir tada tas panašumas užgulė visu svoriu. Aukšta laiba Selma, jos laikysena, jos akys, jos nosis, jos lūpos, plaukai: nuo viršugalvio

* Rudi Carrell (1934–2006) – olandų komikas, dainininkas, televizijos laidų vedėjas. Išgarsėjo televizijos pokalbių laida „Rudi Carrel Show“ (nuo 1959 m. Nyderlanduose, 1960–1990 m. Vokietijoje).

ligi kulnų Selma buvo tokia panaši į Rudį Karelą, kad nuo tada jis tapo mums ne kuo kitu kaip ne visai tikslia Selmos kopija.

Sapne Selma ir okapija tykiai stovėjo Apuokžemėj. Okapijos galva pasukta dešinėn, miško link. Selma – per kelis žingsnius nuo jos. Vilkėjo naktinius, tuos, su kuriais tikrovėj ir miega: žalsvus, melsvus ar baltus iki kulkšnių, gėlėtus. Galva nuleista, žvelgia į senus savo pirštus žolėj – sukumpusius ir ilgus kaip tikrame gyvenime. Į okapiją vis pažvelgia akies kraštelio, iš padilbų – taip žiūrėdama į ją, kuri myli taip labai, kad negali palikti.

Nė menkiausio judesio, nė garso, net ir vėjo nėra, nors Apuokžemėj jis visad siaudžia. Paskui, sapno pabaigoje, Selma pakėlė galvą, okapija pasigrėžė į Selmą – žvelgė viena į kitą. Okapija žvelgė labai švelniai, išplėtusi labai juodas, labai drėgnas akis. Bičiuliškai, lyg norėtų Selmos kažko paklausti, lyg apgailėtą, kad okapijai net sapne nedera klausti. Tas vaizdas vis nekito: Selma ir okapija stovėjo ir žvelgė viena kitai į akis.

O tada vaizdas pranyko, Selma pabudo – sapnas baigėsi, ir kurio nors artimo gyvenimas tuoj irgi baigsis.

Kitą rytą, o tai buvo 1983-ųjų balandžio 18-oji, Selma bandė nuslėpti, kad sapnavo okapiją, ir dėjos labai linksma. Dėdamasi džiaugsminga gudravo it okapija; guvumą, manė, geriausiai paliudija skėtriojimas. Tad po to sapno Selma žengė į virtuvę kreivai šypsodama, skėtriodamasi, o aš nesumečiau, kad dabar ji atrodo lyg Rudis Karelas iš „Rudis Tagesshow“, pradžioj prostumdomąsias duris išžengiantis iš aukštesnio už žmogų gaublio su melsvais vandenynais, auksinėmis sausumomis.

Mama miegojo mūsų bute virš Selmos, tėvas jau buvo darbe. Buvau apsnūdusi. Vakare negalėjau užmigti, Selma ilgai

sėdėjo prie mano lovos. Gal nujaučiau, ką ji sapnuos – gal norėjau sulaikyti.

Kai miegodavau pas Selmą apačioj, prisėdusi ant lovos krašto ji pasakodavo man istorijas su laiminga pabaiga. Būdama mažesnė, po tų istorijų suimdavau jos riešą, mano nykščiai – ant tvinksinčios jos gyslos, ir vaizduodavausi, kaip pasauly viskas sukasi Selmos širdies ritmu. Regėjau: Optikas šlifuoja lęšius, Martinas kelia svarmenį, Elsbetė karmo gyvatvorę, mažmenininkas rikuoja sulčių pakelius, motina viena ant kitos deda balteglės šakas, tėvas antspauduoja receptus – ir visa tai vyksta Selmos širdies ritmu. Paskui ir užmigdavau, bet dabar, kai man dešimt, Selma sako, kad esu tam per didelė.

Kai Selma skėtriodamasi įėjo virtuvėn, aš sėdėjau prie stalo ir iš savo sąsiuvinio į Martino perrašinėjau geografijos namų darbus. Selma, nusistebėjau, užuot barusi, kad ir vėl už Martiną atlieku namų darbus, pasakė „labutis“ ir man niuktelėjo. Selma niekad nesakydavo „labutis“, nieko niekada džiugiai neniukindavo.

– Kas tau? – paklausiau.

– Nieko, – išsuokė Selma, atlapojo šaldytuvą, išėmė sūrio pakuotę, kepeninę dešrą ir jomis pamostagavo.

– Ko norėtum mokyklon priešpiečių? – susuokė. – Pelyčiu-ke, – dar pridūrė, bet ir tas suokimas, ir „pelyčiuke“ nuskambėjo grėsmingai.

– Gal sūrio, – tarstelėjau. – Kas tau?

– Nieko, – išsuokė Selma, – sakiau gi.

Ant duonos tepdama sviesto vis skėtriojosi, tad riešu stumtelėjo sūrį – tas nulėkė prie indaujos.

Ji pritilo ir nudelbė akis į sūrio pakuotę, lyg į kokią šipuliais pažirusią brangenybę.

Priėjau, pakėliau sūrį. Pažvelgiau į akis, labai iš apačios. Selma aukštesnė už kitus suaugusiuosius, jai apie šešiasdešimt; mano žvilgsniu, aukšta lyg bokštas, akmenamžė. Atrodė man tokia aukšta, jog iš tos aukštybės, maniau, ir gretimą kaimą mato, ir tokia akmenamžė, kad ir pati, maniau, pasaulį kūrė.

Net iš tos žemumos, metro atstu nuo Selmos akių, mačiau, kad naktį jai po vokais įvyko kažkas pragaištinga.

Selma atsikrenkštė.

– Tik niekam nesakyk, – tyliai tarė. – Man baugu, sapnavau okapiją.

Kaipmat išsibudinau.

– Ar tu tikra, kad tai okapija?

– Kas gi dar galėtų būti? – pasakė Selma ir pridūrė, kad okapiją vargiai gali supainioti su koku kitu gyvūnu.

– Gali, – tariau, – ir koks keistai nauaugęs galvijas galėtų būti arba prastai sudėta žirafa, kokia nors gamtos išdaiga, o ir tie drūžiai, ta rūdžių spalva, naktį juk viskas sunkiai atpažįstama, tada juk viskas labai išskidę.

– Tauškalai, – pasakė Selma ir pasitrynė kaktą, – tauškalai tai, Luize, deja.

Užvožė ant duonos sūrio, priplojo ir įdėjo į sumuštinių dėželę.

– Ar žinai, kada susapnavai?

– Prieš tris, – pasakė.

Ji pašoko iš miegų, okapijos vaizdui pranykus, išsibudinusi atsisėdo lovoj, įsistebeilijo į naktinius, tuos, su kuriais stovėjo Apuokžemėj, ir pažvelgė į žadintuvą. Trys valandos.

– Turbūt nereikia taip susvarbint, – ištarė Selma lyg koks anoniminio laiško nesusvarbinantis serialų komisaras.

Sumuštinių dėželę įdėjo į kuprinę. Svairsčiau, ar jos nepaklausus: kai tokie reikalai, gal galiu likti namie?

– Kad ir taip, į mokyklą, savaime suprantama, eisi, – pasakė Selma, ji visad žino, ką mąstau, tarsi mano mintys lyg žodžių girliandos kabotų man virš galvos, – nesileisk atklydusio sapno nuo nieko sulaikoma.

– Martinui galiu pasakyti? – paklausiau.

Selma pamastė.

– Gerai, – tarė. – Bet tik Martinui.

Mūsų kaimas geležinkelio stočiai per mažas, per mažas jis ir mokyklai. Mudu su Martinu kas rytas važiuojame autobusu į gretimą kaimą, į nedidelę geležinkelio stotį, paskui vietiniu traukiniu – į apskrities centrą, į mokyklą.

Laukiant traukinio, Martinas mane kilnoja. Sunkumas Martinas kilnoja nuo vaikų darželio laikų, o aš esu vienintelis po ranka esantis sunkumas ir kilnojama nesipriešinu. Dvyniai iš Obersdorfo leidžiasi tik už pinigus – po dvidešimt pfenigų už kiekvieno dvynio iškėlimą, su suaugusiaisiais ir veršeliais Martinui dar nepavyksta, o visa kita, kam tai gresia, – liauni medžiai, pusaugės kiaulės, – yra tvirtai įaugę arba sprunka šalin.

Mudu su Martinu vieno ūgio. Jis tūpteli, suima mane per klubus ir iškelia. Pakėlęs kone minutę laiko, aš pirštų galais siekiu žemę, tik jei kaip reikiant įtempiu pėdas. Kai Martinas antrą kart mane iškelia, sakau:

– Močiutė šiąnakt sapnavo okapiją.

Žiūrių į Martino viršugalvį: tėvas šviesius jo plaukus šukavo šlapiom šukom, kelios sruogos dar tamsuoja.

Martino lūpos man ties bamba.

– Tai dabar kas nors mirs? – sududena jis man į megztinį.

Gal tavo tėvas mirs, pamanau, bet, žinoma, nesakau, nes tėvams, kad ir kokie netikę jie būtų, mirti nedera. Martinas nuleižia mane ant žemės, iškvepia.

– Tiki? – klausia.

– Ne, – sakau.

Šalia bėgių nuo laikiklio atitrūksta raudona ir balta signalinė plokštė ir trinksėdama nukrenta.

– Šiandien kaip reikiant vėjuota, – sako Martinas, nors yra visai ne taip.

Kai mudu su Martinu buvom traukiny, Selma savo mošai Elsbetei telefonu pasakė, kad sapnavo okapiją. Prisaikdino Elsbetę niekam nesakyti, o Elsbetė paskui paskambino burmistrienei – tik pasitarti dėl artėjančios pavasario šventės, bet kai burmistrienė paklausė „o kas dar naujo?“, saitai, kuriais Selma sapną apie okapiją buvo parišusi prie Elsbetės sąžinės, tuoj atsileido, ir vienu moju visas kaimas sužinojo. Labai greitai – mudu su Martinu dar buvom traukiny pakeliui į mokyklą, o visas kaimas jau žinojo.

Traukiniu važiuojame penkiolika minučių, tarpinės stotelės nėra. Nuo pat pirmos kelionės žaidžiam vis tą patį: nugaras prišliename prie priešinių durų, Martinas užsimerkia, o aš žvelgiu pro langą už Martino pečių. Pirmoje klasėje vardydavau Martinui, kas slysta pro akis už lango, ir Martinas stengdavosi tiksliai įsiminti. Puikiai pavyko, kitais mokslo metais vardyti nebereikėjo – Martinas, nugarą atsirėmęs į langą, užsimerkęs, sumini kone viską, ką tuo metu regiu pro aprasojusį traukinio langą: „Vielų

fabrikas“, – sako kaip tik tada, kai važiuojam pro vielų fabriką. „Dabar arimas. Ganykla. Iškvaišėlio Haselio ūkis. Pieva. Miškas. Miškas. Pirmas medžioklės bokštelis. Arimas. Miškas. Pieva. Pieva. Ganykla. Padangų fabrikas. Kaimas. Ganykla. Arimas. Antras medžioklės bokštelis. Giraitė. Sodyba. Arimas. Miškas. Trečias medžioklės bokštelis. Kaimas.“

Iš pradžių Martinas dar apsižiopliindavo, sakydavo „pieva“, nors būdavo arimas, arba pusiaukelėje, traukiniui įsigreitėjus, nespėdavo suvardyti vaizdų. Bet netrukus jau kuo tiksliausiai suminėdavo, tardavo „arimas“, ir aš matydavau arimą, sakydavo „ūkis“, ir pralėkdavo ūkis.

Dabar, ketvirtais mokslo metais, Martinas suvardydavo viską kuo taikliausiai, su tiksliais tarpais, važiuojant pirmyn ir atgal. Žiemą, kai apsnigtų arimų nuo pievų nebeskiri, Martinas susakydavo, kas tos man prieš akis lekiančios nelygios baltos plynės: arimas, miškas, pieva, ganykla, ganykla.

Kaimo žmonės, išskyrus Selmos mošą Elsbetę, nebuvo labai prietaringi. Galvos nesukdami darė tai, ko pagal prietarus daryti nevalia: ramiausiai sėdėjo po sieniniais laikrodžiais, nors prietaras sako, kad taip gali numirti; miegojo galva į durų pusę, nors, pasak prietaro, pro tas duris netrukus gali būti išneštas kojom priekinė. Tarp Kalėdų ir Naujųjų džiaustė skalbinius, o tai, kaip perspėjo Elsbetė, anot prietaro, prišaukia savižudybę ar paskatina mirtį. Jų nebaugino pelėdikės ūbavimas naktį, troškus arklio šutas tvarte, prisigūžusio šuns kauksmas naktį.

Bet Selmos sapnas tapdavo tikrove. Sapne jai pasirodo okapija – gyvenime pasirodys mirtis; ir visi elgėsi taip, lyg mirtis tik dabar būtų pasirodžiusi, lyg būtų nejučia prisiplakusi, lyg nuo pat

pradžią nebūtų buvus šalia – visada kiek atstu kaip krikštamotė, per gyvenimą vis parodanti mažų ir didelių dėmesio ženklų.

Kaimo žmonės sunerimo, tai buvo matyt, nors dauguma ir bandė slėpti. Tą rytą, praėjus kelioms valandoms po Selmos sapno, žmonės kaime vaikščiojo taip, lyg visus kelius būtų aptraukęs plikledis; ne tik lauke, bet ir namie, virtuvėse bei kambariuose – vien plikledis. Judėjo taip, lyg nebejaustų savo kūno, lyg visi sąnariai kaistų nuo uždegimo ir visa, prie ko prisiliečia, būtų labai įkaitę. Kiaurą dieną nuogąstavo dėl savo gyvenimo, o gal ir dėl kitų. Vis gręžiojosi, ar tik neprišoks koks kraugerys, kas nors praradęs protą ir jau negalintis prarasti nieko verta, paskui mesdavo žvilgsnį pirmyn, ar tik iš ten tiesiai nelekia koksai beprotis. Kėlė akis aukštyn, ar tik nevožtelės kokia atitrūkusi čerpė, šaka arba svarus šviestuvas gaubtas. Gyvūnų lenkėsi, nes anie, jų nuomone, greitesni pulti nei žmonės. Romias karves apėjo lankstu – šiandieną jos gali ir sutrypti, šunų, net labai senų, vos pastovinčių, vengė – šiandieną ir jie gali kibti į gerklę. Tokiomis dienomis visko gali būti, gerklę gali perkąst net nukaršęs taksas; šiaip ar taip, tai nėra neįtikimiau nei okapija.

Visi buvo sunerimę, bet taip kaip Frydhelmas, mažmenininko brolis, niekas nebuvo išklaikęs, nes kad paklaiktum, reikia būti kuo nors įsitikinusiam. Frydhelmas buvo toks paklaikęs, tarsi okapija Selmai sapne būtų pašnibždėjęs jo vardą. Klykdamas, tirtėdamas, klupinėdamas bėgo mišku, kol Optikas pagavo ir nuvedė pas mano tėvą. Mano tėvas, gydytojas, suleido Frydhelmui tų vaistų, kurie suteikia tiek laimės, kad Frydhelmas iki dienos galo strakaliojo po kaimą, dainavo „O žavusis Vestervalde“ ir visiems ėdė nervus.